

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh461>

İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN VATAN OLGUSUNA İLİŞKİN ALGILARININ BELİRLENMESİ*

Recep ÖZKAN**
Mehmet Akif TAŞKIN

Özet

Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin “vatan” kavramına ilişkin oluşturmuş oldukları metaforları ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmanın yöntemi olgu bilim (fenomenoloji-phenomenology) biçiminde düzenlenmiştir. Çalışma Niğde Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı 5 ortaokulda 164 öğrenci ile yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler toplamda 46 ayrı metafor üretilmiştir. Öğrencilerin ürettikleri metaforlar incelendiğinde “aile, anne, baba ve anne-baba” metaforlarının en çok üretilen metaforlar olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin vatan kavramını, özellikle yaş itibarıyla en yüce varlık-değer olarak gördükleri, kaybetmeyi bile düşünemeyecekleri anne-babalarıyla özdeşleştirdikleri söylenebilir. Çünkü yaş itibarıyla anne-baba vazgeçilmez bir varlıktır. Ayrıca diğer kategorilerde öne çıkan “ev ve kalp metaforları da bu durumu destekler niteliktedir. Bunların yanında “bayrak ve sevgi” metaforlarının da çok üretilen metaforlar olması öğrencilerin vatan kavramına yükledikleri olumlu anlamların göstergesi kabul edilebilir.

Üretilen metafor gerekçelerinde olumlu ifadelerin bulunması ve hiç olumsuz açıklamalara yer verilmemesi yine öğrencilerin vatan kavramıyla ilgili olumlu düşüncelerinin yerleşmiş olduğunun kanıtı olarak gösterilebilir. Bütün bu durumların ortaya çıkmasında, genel olarak Türk toplumsal yapısının, vatan kavramına yüklediği kutsallıkla da ilişkisi söz konusudur. Türk toplumunda çocuk doğduğu andan itibaren “vatana-millete hayırlı evlat” olması temennisi hep ön plandadır. Askere gönderirken kına yakılmasındaki gerekçenin de bu durumla ilişkilendirilmesi, Allah’tan sonra evladın vatana kurban edilmesindeki anlayışta yatmaktadır. Tüm dualarda hayırlı evlat temennisinin altındaki düşüncede de bu durumla ilgilidir.

---

* Bu çalışma 5 - 7 Eylül 2013 tarihinde 22. Ulusal Eğitim Bilimleri kongresinde sunulan bildiri geliştirilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü.

Anahtar kelimeler: *metafor, vatan, ortaöğretim, 6. sınıf, değer.*

The Determination Of Primary School Students' Perception Towards The Concept Of Homeland

Abstract

The study aimed towards presenting the metaphors created by middle school 6th year students related to the concept of “homeland” was held with the phenomenology method. The study was held in 5 middle schools connected to the Directorate of National Education in Niğde with a total of 164 students. The students who took part in the study created 46 different metaphors in total. When the metaphors that the students created are observed, it can be seen that metaphors on “family, mother, father and parents” were the most created metaphors. It can be said that particularly due to their age, students related the concept of homeland which they see as a supreme existence-value, with their parents whom they can't even imagine losing. Because, parents are indispensable due to the students' age. Home and heart metaphors which stand out in other categories are also in a position which supports the situation. Alongside these, metaphors for “flag and love” being frequently created metaphors also prove that the students associate the concept of homeland with something positive.

The created metaphors having positive meanings and there not being any room for negative definitions can be proof that students have no negative thoughts related to the concept of homeland. All of these situations arising can be proof of the Turkish society structure placing sacred meanings on the concept of homeland. As soon as a child is born in a Turkish society, the desire for them to be a “dutiful child to the homeland-society” is at the forefront. When they are sent to do their military service, the application of henna is related to this situation and it is embedded in the belief that the child is sacrificed to the homeland after God. The thought in the desire for a dutiful child in every prayer is related to this situation.

Key Words *metaphor, homeland, secondary, 6 class, value.*

Giriş

Metaforlar, ilk olarak 1980'li yıllarda Lacoff ve Johnson'un geliştirmiş oldukları “zihinsel metafor teorisi” olarak isimlendirilen bir perspektiften ortaya çıkmıştır. Teoriye göre, “Kavram sistemimiz büyük oranda metaforikse, düşünme tarzımız ve tecrübe ettiğimiz her olgu bir bakıma metaforiktir”. Metaforlar dolaylı yollardan öğrenilebilecek soyut kavramların öğrenilmesinde oldukça etkilidirler (Şahin ve Baturay, 2013) Somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçişte, kavramların öğretiminde metafor algılamaları sıkça karşımıza çıkan bir durumdur. Metaforlar, insanların hayatı, çevreyi,

İlköğretim Öğrencilerinin Vatan Olgusuna İlişkin Algılarının Belirlenmesi

olayları ve nesnelere nasıl gördükleri; farklı benzetmeler kullanarak açıklamaya çalışmada kullandıkları bir araç olarak düşünülmektedir (Cerit, 2008).

Metafor kullanımı soyut kavramların açıklanmasında sıkça kullanıldığı görülmektedir. Cerit (2008)'e göre; İnsanların metaforları, açıklamak istediği kavramı ve yapıyı çok iyi bilemedikleri veya az bildikleri durumlarda kullanıyor olmalarıdır. Bir metafor, anlamın doğrudan ifadesi olmaktan daha çok, sembolik olarak anlatımdır (Dündar ve Karaca, 2013).

Bir başka deyişle, metafor kavramı için algısal benzerlik olan bir objeden diğerine geçen anlam transferidir. Bu anlam transferi çoğu zaman gerçek olguyu açıklamada yeterli olmaz. Bir olguyu açıklarken başka birkaç noktadan anlamak ve tecrübe etmek, belki de daha yerinde olacaktır. Metaforların kullanılmadığı disiplin yok gibidir (Semerci, 2007).

Bireyler, yaşamlarının tüm evrelerinde dil becerilerini etkin bir biçimde kullanmaya gereksinim duymaktadırlar. Anlama ve anlatım becerilerinin ilköğretimden başlanarak geliştirilmesi, öğrenme etkililiğinin artırılmasının bir gereği olarak görülmektedir. Bireyin, duygu ve düşüncelerini zengin bir biçimde ifade edebilmesi büyük ölçüde, o dilde yer alan deyim, atasözü, benzetme, kişileştirme, metonimi gibi simgesel dil öğelerini anlama ve anlatım sürecinde işe koşmalarını gerekli kılar (Yaşar ve Girmen, 2012). Simgesel olarak anlatım tarzını kullanabilmek öğrencilerin kavramlara yükledikleri anlamlara ilişkin algılarındaki benzetişimden ortaya çıkar. Bireyin hayatı boyunca kullanacağı sözel ve yazınsal ifade becerisine katkıda bulunur.

Metafor kullanımı, bireyin genel olarak dünyayı algılayışını yapılandıran bir düşünme biçimi ve bir görme biçimi anlamına gelir. Metaforlar, okuyucuda ya da dinleyicide bilişsel bir sürecin başlamasını sağlar. Gelişen bilişsel süreç bireyde duyuşsal etkiler yaratır. Bilişsel ve duyuşsal süreçler karşılıklı olarak birbirini etkiler ve besler. Bu da metaforların birey üzerindeki etkisinin gücüne işaret etmektedir. Metaforlar, söylenmek isteneni daha az sözcükle, daha vurgulu bir biçimde ifade etmeye yararlar (Yaşar ve Girmen, 2012). Örneğin konuşmasını akıcı bir üslupla sürdüren bir konuşmacıya yönelik olarak “su gibi konuşmak” yakıştırması yapılabilir.

Metafor kullanmanın yapılandırmacı yaklaşım açısından önemi dikkate değerdir. Öğrenci yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan eğitim programlarını öğrenirken bilinçli ya da bilinçsiz olarak metaforik düşünme yöntemini kullanılmaktadırlar. Metafor kullanımının dil ve ifade becerisine olumlu etkisinin olması da ayrıca önem taşımaktadır. James (2002; Akt. Semerci, 2007)

yapılandırmacı yaklaşım içerisinde öğrenciler metaforik düşünme ile kavramları daha kolay öğrenmektedirler şeklindeki ifadesi metaforik düşünmenin ne denli önemli olduğunu ortaya koyması açısından dikkate değerdir.

Vatan

İlköğretim kurumları için hazırlanan sözlüklerde, kişinin doğup büyüdüğü, üzerinde hür yaşadığı, geçimini sağladığı toprak parçası (Kuşçu, 2005), bir ulusun üzerinde özgür ve bağımsız olarak yaşadığı, sınırları belirli yurt (Kaçmaz, 2012) veya bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası (Selçuk, 2012) vb. tanımları yapılan vatan kavramı, ailevi bağların, tarihsel, kültürel geçmişin olduğu yer olarak da tanımlanabilmektedir.

Bir insanın doğup büyüdüğü veya yaşadığı yer, memleket’ ya da ‘bir kimsenin köyü, kasabası, şehri’ vb. farklı şekillerde tanımlanan vatan kavramı, Arapça kökenli bir kelime olup Türk-İslam tarihinin çeşitli evrelerinde uluş (ülke), il, yurt, toprak, mülk, memleket, memâlik-i mahrûsa, memâlik-i şahane, babayurdu ve anavatan gibi kavramlarla karşılanmıştır. Batı kültüründe ise vatan; homeland, country, fatherland, motherland, die Heimat, das Vaterland, patrie kelimeleri ile anlam bulmuştur (Sütçü, 2004). Ülkenin manevi zenginliğini vücuda getiren kıymet ve kutsiyetler “ vatan” kelimesi ile ülke kavramına göre daha güzel ifade edilir. Ülke tabiri sırf maddi bir mekân ifade eden bir hukuk ıstılahıdır ve yalnız devlete izafe edilir. Vatan kelimesi ise daha geniş ve daha zengin manalıdır. Vatan yalnız maddi bir mekândan, köy, kasaba ve şehirden ibaret değildir; aynı zamanda mekân içindeki kıymetleri de ihtiva eden bir fikirdir. Bu kıymetler, dil, din ve tarihi hatıralar gibi içtimai müesseselerdir. Milli sanat ve kültür gibi ruhi ve bedii müşterek varlıklar; milli eser ve abideler gibi tecessüm etmiş mukaddesattır (Başgil, 1947). Genel olarak tanımlamalara bakıldığında bir kimsenin doğup büyüdüğü; bir milletin hâkim olarak üzerinde yaşadığı, barındığı, gerekirse uğrunda canını vereceği topraklarıdır. Bir milletin üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu ve kendisine yüksek manevi duygularla bağlılık duyduğu yerdir (Arık, 1969). Bir kimsenin yerleştiği yere de vatan denilmekle birlikte, daha çok doğup büyüdüğü yer olarak kabul görmektedir.

Bir değer olarak vatan kavramı birçok toplumda, küçük yaştan itibaren bireylere kavratılan, üzerinde hassasiyetle durulan bir kavramdır. Vatana bağlılık, vatan sevgisi kazandırılmaya çalışılan önemli değerlerdendir. Toplum olma bilinci açısından da vatan sevgisinin

İlköğretim Öğrencilerinin Vatan Olgusuna İlişkin Algılarının Belirlenmesi

Bu araştırmanın amacı Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin “vatan” kavramına ilişkin oluşturmuş oldukları metaforları ortaya koymaktır. Bu amaç için Niğde ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokullarda okuyan 164 öğrenciden hazırlanan form çerçevesinde “vatan” kavramına dair metafor üretmeleri istenmiştir. Araştırmada genel olarak katılımcılardan “vatan” kavramına ilişkin metafor üretmeleri istenmiş, üretilen ya da tasarlanan metaforların hangi kategoriler altında toplandığı araştırılarak, metaforlara dayalı algıları tespit edilmiştir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada, öğrencilerin “vatan” kavramına yönelik düşüncelerini ifade etmek amacıyla oluşturdukları metaforları belirlemede, algı ve olayların gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına olanak sağlayan ve derinlemesine analiz yapabilmek için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın deseni de olgu bilim (fenomenoloji-phenomenology) biçiminde düzenlenmiştir. Bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları ortaya çıkarma olgu bilim araştırma deseni amaçtır. Olgu bilim araştırmalarında veri analizi yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu amaçla yapılan içerik analizinde verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması çabası vardır. Sonuçlar betimsel bir anlatım ile sunulur ve sık sık doğrudan alıntılara yer verilir. Bunun yanında ortaya çıkan temalar ve örüntüler çerçevesinde elde edilen bulgular açıklanır ve yorumlanır” (yıldırım ve Şimşek, 2011).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Niğde ili Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokul altıncı sınıfta öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. 6.sınıfların seçilmesindeki neden ise bu sınıf programında vatan kavramıyla ilgili kazanımların yer almasıdır. Uygulama derslerin bittiği son hafta yapılmıştır. Niğde Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı, uygulamada kolaylık sağlayan, aşağıda isimleri verilen ortaokullarda okuyan öğrenciler araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Bu okulların seçilmesinin temel nedeni, merkez okullarda oldukça fazla araştırma yapılması ve bu nedenle bu okullardaki yönetici ve öğretmenlerin bu tür çalışmalara karşı isteksiz olmalarıdır. Ayrıca çalışmanın

yapılabilmesi için, önce metafor çalışmasının nasıl yapılacağı anlatılması, örnekler verilmesi sonra uygulamaya geçilmesi dolayısıyla en az iki ders saatinin bu çalışma için harcanması. Dolayısıyla fazla zaman gerektirdiği için her okul yöneticinin istekli olmaması nedeniyle araştırmacının tanıdığı ve kolay uygulayabileceği okullar seçilmiştir. Araştırmanın örneklemini 164 öğrenci oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanmasında, daha önceden hazırlanmış formlar çoğaltılmış ve her öğrenciye birer tane dağıtılmış. Araştırmaya katılan öğrencilerden formda yer alan, “Vatan ..... gibidir/benzer. Çünkü.....” kısmını göstererek başka bir konuda örnekler verilmiştir. Daha sonra formda yer alan .....gibidir/benzer kısmına vatan kavramıyla ilgili sadece bir tane, kendilerince en çok öne çıkan kavramı yazmaları istenmiştir. Çünkü kısma ise neden bu kavramı yazdıklarını açıklamaları istenmiştir. Öğrenciler formları doldurmaya başlamadan önce birbirlerini etkilememeleri için her sıraya bir öğrenci oturtularak, başkalarından etkilenmemelerini, sadece kendi düşüncelerini yazmaları konusunda bilgilendirilmiştir. Formların doldurulması için açıklamalarla birlikte bir ders saati süre verilmiştir. Araştırmada ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin seçilmesindeki temel neden, bu sınıfta öğretilecek/kazandırılacak değerler arasında “vatan” değerinin olmasıdır.

Tablo: 1 Araştırmaya katılan okullar ve öğrenci dağılımı

Sıra no	Okul ismi	Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
1	Kanuni Sultan Süleyman ilköğretim Okulu(Ortaokulu)	31	29	60
2	Ulukışla M. Küçükavşar YİBO	21	31	52
3	Eminlik Ş. Y. K. İlköğretim Okulu	11	7	18
4	Hüsniye İ. Ö. O.	13	4	17
5	Karakapı D. B. İ. Ö. O	10	7	17
Toplam		86	78	164

Tablo 1’de isimleri verilen okullarda bulunan tüm 6. Sınıf öğrencilerinin araştırmaya katılımı sağlanmıştır. Dolayısıyla tabloda görüldüğü gibi araştırmaya 5 okuldan toplam 164 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerden 86’sı kadın, 78’i erkektir.

Verilerin Analizi

Ortaokul altıncı sınıf öğrencilerinin “vatan” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforları araştırıldığı bu çalışmada elde edilen veriler içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Sosyal bilimlerde oldukça sık kullanılan tekniklerden biri olan içerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik bir uygulama olarak tanımlanabilir (Büyüköztürk, 2010) İçerik analizi, sözel ve yazılı verilerin belirli bir problem veya amaç bakımından sınıflandırılması, özetlenmesi, belirli değişken veya kavramların ölçülmesi ve bunlardan belirli bir anlam çıkarılması için taranarak kategorilere ayrılmasıdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Araştırmadan elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak (f) frekans ve (%) yüzde olarak ifade edilmiştir. Öğrencilerin doldurdıkları formlar sırasıyla numaralandırılmıştır. Öğrencilerin formlardaki, “...gibidir/benzer” kısmına yazdıkları metaforlar alfabetik sıraya göre dizilmiş ve elde edilen kavramlar kategorilere ayrılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda öğrencilerin ürettikleri metaforlar; “Sosyal İlişkiler Alanı, Mekân-Yer Alanı, Doğal ve Duygusal Çevre, Yaşamsal Önem” olmak üzere dört kategoriye ayrılmıştır.

Oluşturulan kategoriler 2 eğitim bilimleri ve 2 Türk Dili ve Edebiyatı uzmanının görüşleri de alınarak son şekli verilmiştir. Öğrencilerin formlarında gerekçe yazdıkları “çünkü...” kısmındaki ifadelerinden içerik analizi yapılmaya çalışılmıştır. Fakat daha önce üniversite öğrencileri ve çalışanlar üzerinde yapılan (yayın aşamasında olan) metafor çalışmalarında da görüldüğü gibi, öğrencilerin gerekçe yazmada zorlandıkları, bir iki cümlelik açıklamalarla yetindikleri tespit edilmiştir. Bu nedenle çünkü kısmındaki gerekçelerden hareketle çıkarımlarda bulunmada zorlanılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın bulgular kısmında metafor kategorileri tablolar halinde verilmiş, tablo açıklamalarının altına gerekçelerden örnekler verilerek mümkün olabildiği kadarıyla açıklamalar yapılmıştır. Öğrenci gerekçeleri, ilk tasnifte verilen sıra numaralarıyla birlikte verilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Bu çalışma sırasında öğrencilerimizin geçersiz herhangi bir metafor üretmedikleri ancak bir öğrencinin gerekçesini yazmadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin toplam 46 adet metafor ürettikleri tespit edilmiştir.

Tablo 2. Frekans Değeri En Yüksek Metaforlar

Metafor Sırası	Metafor Adı	Toplam		Kadın		Erkek	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
1	Aile	33	20,12	26	30,23	7	8,97
2	Anne Baba	21	12,80	11	12,79	10	12,82
3	Anne	12	7,32	5	5,81	7	8,97
4	Ev	11	6,71	6	6,98	5	6,41
5	Canımız-kanımız	11	6,71	5	5,81	6	7,69
6	Kalp	10	6,10	7	8,14	3	3,85
7	Sevgi	7	4,27	3	3,49	4	5,13
8	Bayrak	5	3,05	1	1,16	4	5,13

Tabloya bakıldığında “aile” metaforu en yüksek sayıyı oluşturmaktadır. Daha sonra “anne-baba” ve “anne” metaforları gelmektedir. “Ev, canımız-kanımız ve kalp” metaforları eşit olup, “sevgi ve bayrak” metaforları da bir birine yakın sayıda üretilmiştir. Bir başka açıdan bakılacak olursa “aile, anne-baba ve anne” metaforları birlikte düşünülebilir. Çünkü bu üç metaforunda birbirini tamamlar ve birbirinin yerine kullanılacak metaforlardır. Dolayısıyla öğrencilerin vatan denilince akıllarına ilk gelen aile metaforudur denilebilir. Bir başka açıdan, öğrencilerin büyük bir çoğunluğu vatan denilince vazgeçilmez, olmazsa olmaz düşüncesini açığa vurdukları söylenebilir.

Tablo 3. Sosyal İlişkiler Alanı İle İlgili Üretilen Metaforlar

Sıra No	Kategori	Metafor	Kadın N	Erkek N
1	Sosyal İlişkiler Alanı	Aile	26	7
2		Asker-Şehit	1	1
3		Sevdiğim biri	-	1
4		Anne-baba	11	10
5		Evlat	1	-
6		Kardeş	-	2
7		Atatürk	-	1
8		Anne	5	7

İlköğretim Öğrencilerinin Vatan Olgusuna İlişkin Algılarının Belirlenmesi

9	Anne Sevgisi	1	-
10	Anne Kucağı	-	1
11	Öğretmen	-	1
12	Aile Sevgisi	1	-
13	Topluluk	1	1
Metafor üreten toplam kişi sayısı		47	32

Sosyal ilişkiler alanı kategorisinde en çok üretilen metaforlar kadınlarda aile (26) ve anne-baba (11) olurken erkeklerde ise anne-baba (10) olmuştur. Bu kategoride üretilen metaforların geneline bakıldığında aileyi çağrıştıracak metaforların üretildiği görülmektedir. Anne kucağı, aile sevgisi, evlat, kardeş vb. metaforlar hep sevgi vurgusunu öne çıkarmaktadır. Bu kategoride kadınlardan 47 kişi 8 ayrı, erkeklerden 32 kişi 10 ayrı metafor üretmişlerdir.

Tablo 4. Mekân-Yer Alanı İle İlgili üretilen Metaforlar

Sıra No	Kategori	Metafor		
			Kadın N	Erkek N
1	Mekân-Yer Alanı	Ev	6	5
2		Türk Yurdu	-	1
3		Yurt	1	2
4		Yuva	1	2
5		Okul	-	2
6		Gemi	-	1
7		Cami	-	1
8		Doğup Büyünen Yer	1	-
9		Yaşanan yer	1	1
10		Güneş	-	1
Metafor üreten toplam kişi sayısı			10	16

Tablo 4 deki mekan-yer alanı ile ilgili kategoride üretilen metaforlardan en çok hem kadınlarda hem erkeklerde ev metaforu öne çıkmaktadır. Diğer metaforlar bir-iki kişiyle yurt, yuva, okul ve yaşanılan yer olarak belirtilmiştir. Burada da sosyal ilişkiler alanında üretilen metaforlarda olduğu gibi aileyi çağrıştıran bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu kategoride kadınlardan 10 kişi 5 ayrı, erkeklerden 16 kişi 9 ayrı metafor üretmişlerdir.

Tablo 5. Doğal ve Duygusal Çevre İle İlgili üretilen Metaforlar

Sıra No	Kategori	Metafor	Kadın	Erkek
			N	N
1	Doğal ve Duygusal Çevre	Anlamı Büyük	1	-
2		Gül Ağacı	2	1
3		Çiçek	-	1
4		Orman	-	1
5		Birlik ve Beraberlik	1	-
6		Sevgi	3	4
7		Aşk	-	1
8		Dostluk	-	1
9		Örnek	1	-
Metafor üreten toplam kişi sayısı			8	9

Tablo 5 deki doğal ve duygusal çevre ile ilgili üretilen metaforlar içerisinde en çok üretilen hem erkek hem de kadınlarda sevgi metaforudur. Daha sonra iki kişiyle gül ağacı gelmektedir. Diğer metaforları birer kişi üretmiştir. Bunlar içerisinde de, birlik beraberlik, sevgi, aşk metaforları öğrencilerin vatan sevgilerinin olumlu olduğunu, vatanın vazgeçilmez olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Bu kategoride kadınlardan 8 kişi 5 ayrı, erkeklerden 9 kişi ise 6 ayrı metafor üretmişlerdir.

Tablo 6. Yaşamsal Önem İle İlgili üretilen Metaforlar

Sıra No	Kategori	Metafor	Kadın	Erkek
			N	N
1	Yaşamsal Önem	Kalp	7	3
2		Her şey	2	-
3		Borcumuz	1	-
4		Canımız-Kanımız	5	6
5		Vücut	-	2
6		Hayatımın Parçası	1	-
7		Şeref	1	3
8		Bölünemeyen	1	-
9		Bayrak	1	4

İlköğretim Öğrencilerinin Vatan Olgusuna İlişkin Algılarının Belirlenmesi

10	Korumaya	1	-
11	Anne Sütü	-	1
12	Geleceğimiz	1	-
13	Ok	-	1
14	Savaş	-	1
Metafor üreten toplam kişi sayısı		21	21

Yaşamsal önemle ilgili kategoride kadınlar, kalp (7), canımız-kanımız (5), her şey (2), erkekler ise Kalp (3), canımız-kanımız (6), şeref (3), bayrak (4) metaforlarını öne çıkarmaktadırlar. Burada kadınların ve erkeklerin olmazsa olmaz bir düşüncüyü öne çıkardıkları, bunun yanında erkeklerin milli hassasiyetleri de öne çıkardıkları görülmektedir. Bu kategoride kadınlardan 21 kişi 10 ayrı, erkeklerden de 21 kişi 8 ayrı metafor üretmişlerdir. Ayrıca yaşamsal önemle ilgili bu kategoride metafor üreten kadın ve erkek sayıları eşittir.

Tablo 7. “Vatan” Kavramına İlişkin Geliştirilen Metaforların genel görünümü

Metafor Sırası	Metafor Adı	TOPLAM		KADIN		ERKEK	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
1	Aile	33	20,12	26	30,23	7	8,97
2	Aile Sevgisi	1	0,61	1	1,16	0	0,00
3	Anlamı Büyük	1	0,61	1	1,16	0	0,00
4	Anne	12	7,32	5	5,81	7	8,97
5	Anne Baba	21	12,80	11	12,79	10	12,82
6	Anne Kucağı	1	0,61	0	0,00	1	1,28
7	Anne Sevgisi	1	0,61	1	1,16	0	0,00
8	Anne Sütü	1	0,61	0	0,00	1	1,28
9	Asker, Şehit	2	1,22	1	1,16	1	1,28
10	Aşk	1	0,61	0	0,00	1	1,28
11	Atatürk	1	0,61	0	0,00	1	1,28
12	Bayrak	5	3,05	1	1,16	4	5,13
13	Birlik ve Beraberlik	1	0,61	1	1,16	0	0,00
14	Borcumuz	1	0,61	1	1,16	0	0,00

Recep Özkan / Mehmet Akif Taşkın

15	Bölünemeyen	1	0,61	1	1,16	0	0,00
16	Cami	1	0,61	0	0,00	1	1,28
17	Canımız Kanımız	11	6,71	5	5,81	6	7,69
18	Çiçek	1	0,61	0	0,00	1	1,28
19	Doğup Büyünen Yer	1	0,61	1	1,16	0	0,00
20	Dostluk	1	0,61	0	0,00	1	1,28
21	Ev	11	6,71	6	6,98	5	6,41
22	Evlat	1	0,61	1	1,16	0	0,00
23	Geleceğimiz	1	0,61	1	1,16	0	0,00
24	Gemi	1	0,61	0	0,00	1	1,28
25	Gül Ağacı	3	1,83	2	2,33	1	1,28
26	Güneş	1	0,61	0	0,00	1	1,28
27	Hayatımın Parçası	1	0,61	1	1,16	0	0,00
28	Her şey	2	1,22	2	2,33	0	0,00
29	Kalp	10	6,10	7	8,14	3	3,85
30	Kardeş	2	1,22	0	0,00	2	2,56
31	Korumaya	1	0,61	1	1,16	0	0,00
32	Ok	1	0,61	0	0,00	1	1,28
33	Okul	2	1,22	0	0,00	2	2,56
34	Orman	1	0,61	0	0,00	1	1,28
35	Öğretmen	1	0,61	0	0,00	1	1,28
36	Örnek	1	0,61	1	1,16	0	0,00
37	Savaş	1	0,61	0	0,00	1	1,28
38	Sevdiğim Biri	1	0,61	0	0,00	1	1,28
39	Sevgi	7	4,27	3	3,49	4	5,13
40	Şeref	4	2,44	1	1,16	3	3,85
41	Topluluk	2	1,22	1	1,16	1	1,28
42	Türk Yurdu	1	0,61	0	0,00	1	1,28
43	Vücut	2	1,22	0	0,00	2	2,56
44	Yaşanan Yer	2	1,22	1	1,16	1	1,28
45	Yurt	3	1,83	1	1,16	2	2,56
46	Yuva	3	1,83	1	1,16	2	2,56
Toplam		164	100	86	100	78	100

Tablo 7’ki vatan kavramına ilişkin geliştirilen metaforların genel görünümüne bakıldığında araştırmaya katılan 164 öğrencinin toplamda 46 metafor ürettikleri görülmektedir. En çok oluşturulan metaforun aile (33), anne-

İlköğretim Öğrencilerinin Vatan Olgusuna İlişkin Algılarının Belirlenmesi

baba (21) metaforları olduğu görülmektedir. Üretilen metaforlardan 27 tanesi birer öğrenci tarafından üretilmiştir. En çok üretilen bu iki metaforun da aslında aynı anlama geldiğini söylemek mümkündür. Çünkü aile metaforundan sonra en çok üretilen metafor anne-baba metaforudur. Ayrıca anne baba ve aile metaforu yanında ev (11) ve anne (12) metaforları da en çok üretilenler arasındadır. Bu durumda göstermektedir ki bu yaş çocukları vatan kavramını aileyle özdeş hale getirmektedirler. Vatan kavramını olmazsa olmaz değerler arasında görmektedirler. Vatan kavramına ilişkin herhangi bir olumsuz metaforun oluşmaması öğrencilerin vatan algısının sosyal yapımıza uygun olduğunu göstermektedir.

Sonuç ve tartışma

Beş farklı ortaokulda 6. Sınıf öğrencileriyle yapılan bu çalışma 86'sı kadın, 78'i erkek olmak zere 164 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen metaforlar “Sosyal İlişkiler Alanı, Mekân-Yer Alanı, Doğal ve Duygusal Çevre ve Yaşamsal Önem” olmak üzere dört kategoriye ayrılmıştır. Toplamda 46 metafor üretilmiştir. Metaforlarla ilgili gerekçelerin yazıldığı “çünkü” kısmına yapılan açıklamaların yetersiz olduğu, öğrencilerin çok büyük bir kısmının bir-iki cümlelik açıklamalar yazdıkları gözlenmiştir.

Üretilen metaforlar içerisinde en çok “aile” metaforu üretilirken, daha sonra “anne-baba” ve “anne” metaforlarının üretildiği görülmektedir. “Ev, canımız-kanımız ve kalp” metaforları eşit olup, “sevgi ve bayrak” metaforları da bir birine yakın sayıda en çok üretilen metaforlardandır.

Sosyal ilişkiler alanı kategorisinde en çok üretilen metaforlar kadınlarda “aile ve anne-baba”, erkeklerde ise sadece “anne-baba” olmuştur. Verilerin analizinde de belirtildiği gibi öğrenciler metafor gerekçelerinde bir-iki cümlelik açıklamalar yapmışlardır. Dolayısıyla bu açıklamalardan çıkarımlarda bulunmak zor olmaktadır. Örnek olması açısından aşağıda öğrenci açıklamalarından örnekler verilmektedir.

Bizde diğer insanlar gibi bu topraktan yararlandık bizde bu vatanın evlatlarıyız60. Annem ve babam olmadığında vatani annem ve babam gibi görürüm65.

Vatan için herkes canından ailesinden bile vazgeçebilir80.

Annemiz babamız kardeşimiz yani tüm ailemiz ordadır. Tüm arkadaşlarım ve köküm oradadır74.

Ailemiz bizim için çalışır çabalar korur bizim yanımızda olur19.

*Bizi korur bize kucağını açar. Vatanımızı severiz ona borçluyuz*20.

*Vatan bizim sevgimizdir. Vatanımız bizi düşmanlardan kurtarmıştır*41.

*o bizi annemiz nasıl koruyorsa bizim ona binlerce yararlar yapıyorlar*46.

Mekan-yer alanı ile ilgili kategoride üretilen metaforlardan en çok hem kadınlarda hem erkeklerde “ev” metaforu öne çıkmaktadır. Diğer metaforlar bir-iki kişiyle “yurt, yuva, okul ve yaşanılan yer” olarak belirtilmiştir. Burada da sosyal ilişkiler alanında üretilen metaforlarda olduğu gibi aileyi çağrıştıran bir durum ortaya çıkmaktadır.

*Vatanımızda evimiz gibi bize sahip çıkar, bizi korur*4.

*Ev bizi korur, vatanımızda bizi korur*6.

*Biz bu topraklarda doğduk bu yüzden bizim evimiz gibidir*43.

*Yurdumuzdaki insanlar vatanımızı korur*32.

Doğal ve duygusal çevre ile ilgili üretilen metaforlar içerisinde en çok üretilen hem erkek hem de kadınlarda “sevgi” metaforudur.

Vatan demek gül demektir. Anayurdumuzdur. Her şeyden korur bizi.

*Mesela Askerler sınırlarda korur. Vatan demek yurt demek, vatan demek yurdumuz demektir*7.

*Vatan sevgisi güzeldir. İyiyi sevgiyi ifade eder*75.

Yaşamsal önemle ilgili kategoride kadınlar, “kalp, canımız-kanımız, her şey”, erkekler ise “kalp, canımız-kanımız, şeref” ve bayrak” metaforlarını öne çıkarmaktadırlar. Burada kadınların ve erkeklerin olmazsa olmaz bir düşüncüyü öne çıkardıkları, bunun yanında erkeklerin milli hassasiyetlere vurgu yaptıkları görülmektedir. Çünkü kısmında azda olsa yapılan açıklamalarda vatan kavramına ilişkin herhangi bir olumsuz açıklamaların olmayışı, öğrencilerin vatan algısının sosyal yapımıza uygun olduğunu göstermektedir. Sözer ve Özkan (2013) kadın olgu üzerine yaptıkları çalışmada üretilen metaforun ilk bakışta olumlu anlam çağrıştırması yanında çünkü kısmında yer alan gerekçesinde olumsuzlukların yer aldığını belirtmektedirler. Ayrıca yayın aşamasında olan ilköğretim ve üniversite öğrencileri ile yaptığımız kadın algısı ile ilgili metafor çalışmasında da olumlu anlamlar çağrıştıran metaforların gerekçelerinde olumsuzlukların (gül metaforunun açıklamasında, güzeldir, güzel kokar fakat dikenidir, tutmasını bilmezsen eline batar...) yer aldığı görülmektedir.

*İnsanın en değer verdiği şey kalbidir. İnsanın yaşamasını sağlar. Vatan da öyledir*1.

İlköğretim Öğrencilerinin Vatan Olgusuna İlişkin Algılarının Belirlenmesi

*Kalbimiz durursa ölürüz. Vatanımız işgal edilirse bağımsızlığımız elimizden alınır*².

*İnsanın en değer verdiği şey kalbidir. İnsanın yaşamasını sağlar. Vatan da öyledir*³.

*Vatan olması bizde olmazdı. Okullarımız hastanelerimizde olmazdı*²³.

*Vatan bize emanettir. O olmasa dünya olmazdı*³¹.

*Vatan bize büyüklerden kalmıştır. Canımız kadar değerlidir*³⁵.

*Vatansız millet olmaz. Olmayınca demokraside olmaz. Demokrasi olmasa insan olmaz*³⁶.

Yapılan çalışmada “aile, anne, baba ve anne-baba” metaforlarının en çok üretilmesi normal gözükmektedir. Öğrencilerin vatan kavramını, özellikle yaş itibariyle en yüce varlık-değer olarak gördükleri, kaybetmeyi bile düşünemeyecekleri anne-babalarıyla özdeşleştirdikleri söylenebilir. Çünkü yaş itibariyle anne-baba vazgeçilmez bir varlıktır. Ayrıca diğer kategorilerde öne çıkan “ev ve kalp metaforları da bu durumu destekler niteliktedir. Ayrıca “bayrak ve sevgi” metaforlarının da çok üretilen metaforlar olması öğrencilerin vatan kavramına yükledikleri olumlu anlamların göstergesi kabul edilebilir.

Üretilen metafor gerekçelerinde olumlu ifadelerin bulunması ve hiç olumsuz açıklamalara yer verilmemesi yine öğrencilerin vatan kavramıyla ilgili olumlu düşüncelerinin yerleşmiş olduğunun kanıtı olarak gösterilebilir. Bütün bu durumların ortaya çıkmasında, genel olarak Türk toplumsal yapısının, vatan kavramına yüklediği kutsallıkla da ilişkisi söz konusudur. Türk toplumunda çocuk doğduğu andan itibaren “vatana-millete hayırlı evlat” olması temennisi hep ön plandadır. Askere gönderirken kına yakılmasındaki gerekçenin de bu durumla ilişkilendirilmesi, Allah’tan sonra evladın vatana kurban edilmesindeki anlayışta yatmaktadır. Tüm dualarda hayırlı evlat temennisinin altındaki düşüncede de bu durum vurgulanmaya çalışılmalıdır.

Çalışma sonunda elde edilen bulgulara dayanarak ve genel anlamda aşağıdaki öneriler getirilmektedir:

İlk ve ortaokul programlarında vatan sevgisini güçlendirecek değerlere ağırlık verilmesi,

Öğretmenlerin, lisans eğitiminde bu tür değerlerin öğretimi konusunda bilinçlendirilmesi, görev süreleri içinde ise değer öğretimi konusunda hizmet içi eğitim çalışmalarına katılmaları özendirilmeli,

Üniversitelerde konuyla ilgili yapılan çalışmalardan öğretmenlerin haberdar olmalarının sağlanması amacıyla üniversite okul işbirliklerinin daha işlevsel hale getirilmesi,

Değer eğitimi ile ilgili sempozyum ve panellerinin milli eğitim ve üniversitelerin işbirliği ile düzenlenmesi ve özellikle sosyal alan derslerine giren öğretmenlerin katılımının sağlanması,

Öğretmenlerin değerlerin öğretim sürecinde hangi yaklaşımları kullandıklarının belirlenmesi ve bu konuda yeni yaklaşımlardan haberdar olmaları amacıyla üniversitelerle işbirliğine gidilmesi,

Programlara paralel olarak ders kitaplarında da bu değerlerin kavranmasına yardımcı olacak içeriklere ağırlık verilmesi,

Değerlerin kavratılmasında yardımcı olacak örnek hayat hikâyelerinin, kahramanlık anılarının ders kitaplarında yer almasının sağlanması,

Ders kitabı yazarlarının bu değerlere hassasiyetle yaklaşmaları sağlanmalı ve değer öğretimiyle ilgili hizmet içi eğitimlere ağırlık verilmesi,

Bu değerlerin bireylere kazandırılmasında, özellikle ilkokula başlayan bireylerin ücretsiz olarak devlet desteğiyle tarihi yerlere götürülmesi buraların öneminin anlatılması, müze eğitimlerine önem verilmesi,

İlkokula başlayan her bireyin, okulların organizasyonu ile ücretsiz olarak (Çanakkale, Sarıkamış şehitlikleri gibi vatanın kurtuluşunda önemli mesajlar içeren) tarihi yerlerin ziyareti sağlanmalı,

Milli bayramların kutlanmasında, bu değerlerin kavratılması-pekiştirilmesine katkı sağlayacak programlara ağırlık verilmesi,

Bu tür programlara çocukların aileleriyle katılımının sağlanması,

Tarihçilerin danışmanlığında, tarihi konuları içeren TV programları ve dizilerin, kahramanlık filim ve dizilerinin sayısının artırılmasının sağlanması,

Bu tür yayınların çocukların izleyeceği saatlerde yayınlanmasının sağlanması,

Ailelerin değerler ilgili çocuklarını nasıl eğitecekleri konusunda bilinçlenmelerinin sağlanması.

Bu değerlerin bireylere kazandırılabilmesinde, özellikle ilkokula başlayan bireylerin ücretsiz olarak devlet desteğiyle tarihi yerlere götürülmesi buraların öneminin anlatılması, müze eğitimlerine önem verilmesi, her öğrencinin bir kez okula başladığı yıl bir de lise çağlarında ücretsiz olarak Çanakkale, Sarıkamış vb. yerlere götürülmesi önemli olacaktır.

İlköğretim Öğrencilerinin Vatan Olgusuna İlişkin Algılarının Belirlenmesi

KAYNAKÇA

- Arık, R. O. (1969). *Coğrafyadan Vatana*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Başgil, A. F. (1947). Devletin Ülke Unsuru. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 13 (4), 1261-1281.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: PEGEM Yayıncılık.
- Cerit, Y. (2008). Öğretmen Kavramı İle İlgili Metaforlara İlişkin Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (4), 693-712.
- Dündar, H., & Karaca, E. T. (2013). Formasyon Öğrencilerinin 'Pedagojik Formasyon Program'ına İlişkin Sahip Oldukları Metaforlar. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi* (30), 19-34.
- Kaçmaz, E. (2012). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Gönül Yayıncılık.
- Kuşçu, H. (2005). *İlköğretim Türkçe Sözlük*. İstanbul: Akdeniz Yayıncılık.
- Şahin, Ş., Baturay, M. H. (2013). Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Kavramına İlişkin Algılarının Değerlendirilmesi: Bir Metafor Analizi Çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21 (1), 177-192.
- Selçuk, A. (2012). *İlköğretim Türkçe Sözlük*. Konya: Karatay Yayıncılık.
- Semerci, Ç. (2007). "Program Geliştirme Kavramına" İlişkin Metaforlarla Yeni İlköğretim Programlarına Farklı Bir Bakış. *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 31 (2), 125-140.
- Sözer, M. A. ve Özkan R. (2013). Öğretmen Adaylarının Kadın Olgusuna İlişkin Algılarının Belirlenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Kış 2013. 7(1), 264-278.
- Sütçü, T. (2004). *Tanzimat Sonrası Türk Edebiyatında Vatan Temi*. İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Tavşancıl, E., Aslan, E. (2001). *İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Wikipedi (2013, Haziran). Özgür Ansiklopedi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Nam%C4%B1k_Kemal adresinden alındı
- Yaşar, Ş., & Girmen, P. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Türkçe Dersi Konuşma ve Yazma Sürecinde Metaforlardan Yararlanma Durumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (3), 13-23.

Recep Özkan / Mehmet Akif Taşkın

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.